

@educació

L'ATENCIÓ A LES PERSONES AMB DISCAPACITAT VISUAL A LES ILLES

L'EQUIP ESPECÍFIC ONCE-CONSELLERIA D'EDUCACIÓ

@special

Joan Carles Mezquida Carreras (Maó)

M Àngels Ramis Martí (Palma)

Mestres de Suport de

*l'Equip Específic d'atenció a persones amb discapacitat visual
a les Illes Balears*

Han passat molts anys d'ençà dels anys 80, quan varen començar les primeres experiències d'integració d'alumnes amb ceguesa o deficiència visual a diverses escoles de les illes. Malgrat avui per avui ens sembli una època llunyana i s'hagi recorregut un llarg camí, som conscients que encara ens queda molt per fer. L'Equip Específic per a l'atenció a persones amb discapacitat visual és un equip interdisciplinar format per diferents professionals de les dues institucions que mitjançant conveni donen suport al col·lectiu d'infants i adults afectats visualment: Conselleria d'Educació i ONCE.

Aquest Equip es remunta a l'any 1981, quan el AMEC va dotar de 2 places de mestres de suport adscrits a un programa especial de col·laboració amb l'ONCE en resposta a les demandes d'una associació de pares.

Progressivament es va anar configurant el que arribaria a ser l'Equip Específic actual.

1) L'equip específic: composició i funcions

Actualment consta dels següents professionals:

4 mestres itinerants a Mallorca (2 ONCE i 2 CE)

1 mestre itinerant a Menorca (CE)

1 mestra itinerant a Eivissa (ONCE)

a més de la participació a temps parcial del següents professionals de l'ONCE:

1 psicòleg, 1 treballadora social, 1 tècnic de rehabilitació, 1 especialista en tiflotecnolo-

gia, 1 tècnic en serveis bibliogràfics, 1 animador sociocultural i esportiu, oftalmòleg, òptic i d'altres professionals.

I esperam una propera ampliació de l'Equip en funció de les negociacions que duen a terme les dues institucions esmentades.

L'equip específic es defineix pels següents trets:

- *Especificitat*, actuació en aquelles línies d'avaluació i d'intervenció específiques que requereixen un coneixement i unes tècniques especialitzades

- *Coordinació*, tant interna com externa. Les activitats d'assessorament tècnic o de formació es realitzen en col·laboració amb els restants equips i també en estreta relació amb els Centres de Professors i de Recursos i d'altres institucions i serveis que incideixin en aspectes no educatius dels alumnes (centres sanitaris, IBAS,...).

- *Complementarietat*, envers les actuacions que desenvolupen altres Equips: suport especialitzat als Equips Generals, d'Atenció Primerenca i Departaments d'Orientació; i en col·laboració amb aquests als centres escolars, als alumnes i famílies, així com a diversos agents sociocomunitaris.

- *Globalitat*, la tasca d'aquest equip abasta totes les necessitats derivades de la deficiència

visual i mitjans tècnics.

Entenem que és bàsic realitzar una detecció de la problemàtica visual al més aviat possible. Per això és fonamental que els canals de coordinació entre diversos serveis sociosanitaris i institucions siguin àgils i adequats.

En les primeres etapes de la vida la intervenció psicoeducativa anirà dirigida principalment cap

... possiblement serà des del marc escolar on s'observin una sèrie de possibles signes o senyals que poden ser orientatius de deficiència visual, com per exemple: utilització predominant de les mans per explorar objectes, conductes excessives en la zona ocular, com parpallejar, arrufar les celles, desviar els ulls, postures corporals com inclinar o girar el cap...

visual que es presentin durant el procés de desenvolupament i aprenentatge d'aquests alumnes.

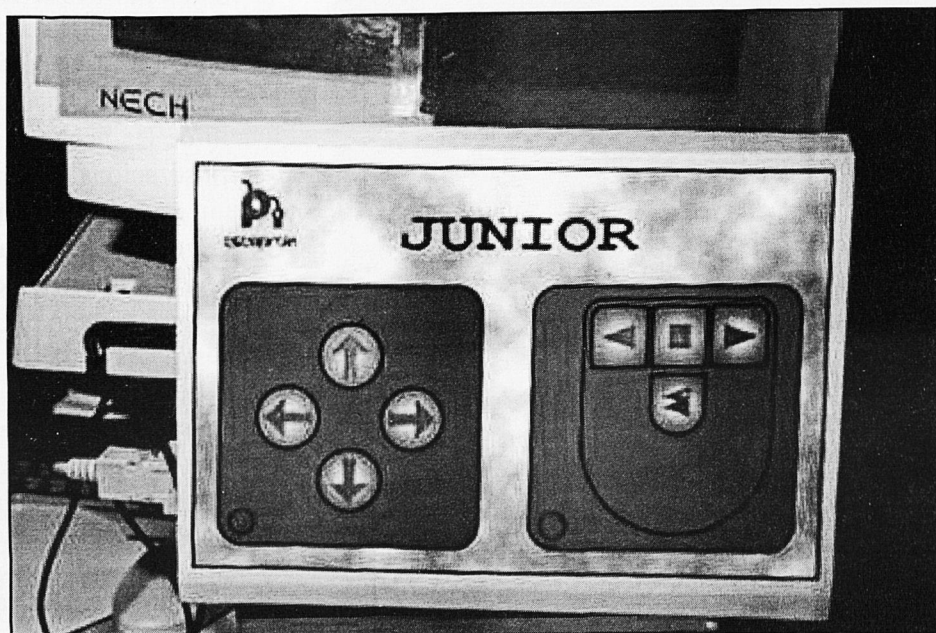
I el nostre àmbit d'actuació recau en:

- detecció de la població a atendre.
- atenció primerenca.
- detecció i avaluació interdisciplinària de les necessitats educatives especials de les i dels alumnes amb dèficit visual, amb la col·laboració d'altres professionals.
- participació en l'elaboració de les adaptacions curriculars.
- proposta de mesures tant de tipus general en els centres educatius o aules com d'adequacions específiques.
- disseny i elaboració de materials adaptats, instruments i proves.
- intervenció directa (en àrees específiques) i seguiment al llarg dels cicles i etapes educatives.
- disseny de programes per afavorir la intervenció dels pares en l'educació de les seves filles i els seus fills (activitats d'informació, assessorament, suport psicològic, i formació i intercanvi d'experiències amb altres pares; per tal de facilitar les seves capacitats com a educadors en la interacció familiar).
- dotació de recur-

als seus pares i familiars, així com als educadors que atendran el nin en l'escola infantil.

Els haurem d'ajudar a poder generar expectatives positives sobre les potencialitats de desenvolupament i aprenentatge dels seus fills i filles. I orientar sobre maneres d'estimular-los.

Quan es tracta d'una problemàtica que no s'hagi detectat des de les primeres etapes, possiblement serà des del marc escolar on s'observin una sèrie de possibles signes o senyals que poden ser orientatius de deficiència visual, com per exemple: utilització predominant de les mans per explorar objectes, conductes excessives en la zona ocular, com parpallejar, arrufar les celles, desviar els ulls, postures corporals com inclinar o girar el cap o caminar mirant cap avall, caminar titubejant, arrossegant els peus o topant amb obstacles, fregar-se els ulls o mantenir la mirada fixa, verme-

llures en els ulls, llàgrimes o crosteres freqüents, preferència en l'ús d'un sol ull, apropar-se o allunyar-se molt per mirar un objecte, queixes de dolor als ulls, mals de cap freqüents, visió borrosa, malestar degut a il·luminacions extremes (baixes o altes).

Serà convenient remetre les famílies a un oftalmòleg i a partir d'aquí es valorarà la necessitat d'intervenció de l'Equip Específic.

2) Les necessitats educatives especials

No trobarem cap alumne/a amb les mateixes necessitats educatives especials, per molt semblant que sigui la seva discapacitat visual. Aquesta diversitat no només és deguda als diferents factors que influeixen en la discapacitat: moment d'aparició del dèficit, progressió, existència o no de restes visuals, altres deficiències associades, sinó també a factors familiars, ambientals i contextuals així com a d'altres factors personals: motivació, capacitats cognitives, personalitat, temperament...

Resulta evident que les necessitats educatives especials no depenen exclusivament de la persona sinó que estan determinades per la interacció individu/medi.

Així i tot, podem intentar fer una pinzellada general de quines poden ser les necessitats que amb més freqüència ens podem trobar dins aquest camp:

A) Necessitats especials de mitjans d'accés al currículum

* Recursos personals: a més dels ordinaris, seran necessaris els equips específics.

* Necessitats de recursos materials extraordinaris: des dels materials didàctics més convencionals, com pugui ser un maniquí del cos humà, fins a diferents adaptacions: mapes en relleu, brúixoles adaptades, plànols en relleu i Braille, etc. Ampliacions de materials impresos. I materials altament específics: ajudes òptiques, llibres sonors, línies Braille, PC parlat, màquina Perkins, ...

* Necessitats d'adaptació de l'ambient físic: eliminació de barreres arquitectòniques, il·luminació adequada, organit-

zació del mobiliari de l'aula, senyalitzacions tàctils i acústiques de determinats punts de referència, marques visuals contrastades per facilitar la mobilitat a les persones amb baixa visió, etc.

B) Necessitats especials d'adaptació dels elements curriculars. Introducció de certs objectius i continguts específics:

* Programes d'orientació i mobilitat i d'habilitats de la vida diària.

* Programes d'estimulació visual (integrats al màxim dins les activitats de l'aula).

* Programes per a la introducció de l'ús de noves tecnologies adaptades.

* Programes que incideixen en les habilitats socials i la competència social en general: ensenyança d'habilitats socials (malgrat que aquesta àrea no hauria de ser específica per als nins i nines amb deficiència visual, sí que requereix una màxima atenció en aquests casos; el més idoni serà incorporar a la dinàmica de l'aula aquesta ense-nyança i, en tot cas, reforçar individualment alguns aspectes).

1976-2001 25è ANIVERSARI!

ES REFUGI

Via Sindicat, 21
pati interior.
(antic edifici del
Sindicat Forà)

Telèfon 971 71 67 31
07002 Ciutat de
Mallorca

**Gràcies per compartir amb
nosaltres, durant aquests
anys, les vostres aventures**

Però bàsicament s'haurà de facilitar el seu accés al currículum escolar general, el que suposa que els centres i aules incloguin mesures d'atenció a la diversitat. En relació a l'elaboració i aplicació d'algunes adaptacions individualitzades del currículum, la majoria recauen en com, quan, amb quins mitjans i en quines situacions ensenyar i avaluar, i no sobre què ensenyar.

Algunes recomanacions en relació a les adapta-

les i els altres alumnes a comprendre i a acceptar el/la company/a amb problemes visuals com a integrant del grup amb els mateixos deures i drets, fent-lo/a partícip de les activitats escolars i extraescolars.

5. Assegurar-se que tota la informació que imparteix i les activitats que desenvolupa estan a l'abast de tot l'alumnat, inclòs/a l'alumne/a amb ceguesa; prenent les mesures curriculars necessàries per facilitar la participació activa d'a-

Sovint són els propis tutors els que ens suggereixen noves estratègies i recursos. En aquest sentit podem destacar una nova adaptació que han ideat els professionals del centre Baleares International School de Palma i que ha permès a un alumne amb baixa visió poder accedir al que s'escriu a la pissarra a través d'un sistema de càmera de vídeo i monitor de televisió.

cions metodològiques a tenir en compte (Bueno i Toro, 1994, 276)

a) Fer les explicacions verbals a classe com més descriptives millor.

b) Proporcionar objectes per explorar sempre que sigui possible.

c) Evitar els aspectes gestuals del llenguatge usats sense altre tipus de referència complementària que ajudi la persona amb deficiència visual.

d) Quan s'utilitzin mitjans audiovisuals, complementar-los amb l'audiodescripció.

e) Introduir materials adaptats o alternatius perquè l'alumne/a pugui participar en les activitats de l'aula.

f) Situar l'alumne/a amb un/a company/a que li pugui verbalitzar la informació visual.

g) Dedicar algun temps a la preparació i/o reforç posterior dels aprenentatges amb activitats complementàries individualitzades.

h) Reduir, el màxim possible, el renou ambiental.

i) També podem assenyalar una sèrie de suggeriments a tenir en compte pel professorat dels centres educatius (Bueno, M., Espejo, B., Rodríguez, F. i Toro, S., 1999; 2000):

1. Assumir la responsabilitat d'impartir ensenyança a tots l'alumnat de la seva classe inclòs/a l'alumne/a amb discapacitat visual

2. Esperar els mateixos resultats acadèmics en tots els seus i les seves alumnes, amb o sense problemes visuals.

3. Estimular les i els alumnes amb deficiència visual perquè adquireixin independència i responsabilitat en la realització de les tasques de l'aula, fomentant els hàbits de treball i l'ordre.

4. Adoptar una actitud positiva, ajudant

quells que tenen necessitats educatives especials (adaptació de metodologia, materials, espais, temps...).

Quan un/a alumne/a amb deficiència visual s'hagi d'escolaritzar en un centre determinat convé dissenyar un pla d'acollida per tal de cercar una resposta a les limitacions que pugui presentar el centre en relació a les necessitats de l'infant i amb la finalitat d'apropar l'alumne/a i la seva família a la realitat del centre.

En l'educació de les persones amb deficiència visual més que parlar d'un mètode especial, hem de parlar de tècniques, formes, procediments didàctics, etc., en els quals és fonamental la creativitat que el professorat desenvolupi. Sovint són els propis tutors els que ens suggereixen noves estratègies i recursos. En aquest sentit podem destacar una nova adaptació que han ideat els professionals del centre *Baleares International School* de Palma i que ha permès a un alumne amb baixa visió poder accedir al que s'escriu a la pissarra a través d'un sistema de càmera de vídeo i monitor de televisió. Aquest alumne, que aquest curs ha iniciat els seus estudis universitaris, pot seguir les classes gràcies a aquest sistema. I segurament les idees d'aquests professionals seran l'inici d'una nova adaptació per a molts altres alumnes.

Un aspecte bàsic és el de les interaccions socials. Malgrat que ens podem trobar amb algunes dificultats en aquest aspecte, sobretot en els darrers cursos de l'educació primària, no podem oblidar la importància de les relacions personals. Els amics són fonamentals per assolir un bon auto-concepte i autoestima. És per això que és important potenciar totes aquelles activitats comunità-

ries que impliquin la participació de l'alumne/a en diversos grups socials: escoles d'estiu, camps, teatre, festes i activitats extraescolars.

D'altra banda també es poden organitzar grups d'alumnes amb deficiència visual perquè puguin conèixer persones que viuen la mateixa situació i puguin compartir experiències i sentiments.

És molt important proporcionar actuacions dirigides a potenciar la interacció social, i la competència social, a més de l'acceptació del propi dèficit visual.

Com indiquen Bueno i altres (2000) els companys dels infants amb deficiència visual aprenen a veure les coses d'una altra manera; en gran mesura, es beneficiaran de les explicacions i adaptacions que es preparen per a l'alumne/a amb deficiència visual; a més, els companys vidents, en la mesura que s'impliquin en el procés, seran capaços d'inventar i cercar recursos per ajudar el seu company amb deficiència visual.

No només ajudarem un/a alumne/a cec/ga a viure en un món de vidents, sinó que estarem ensenyant els

companys i companyes a adonar-se que l'entorn ens ofereix una àmplia gamma de sensacions auditives, tàctils, olfactivas i gustatives, que sovint ens perdem per la preponderància que tendim a donar al món visual (Bueno i altres, 2000). Són molt valuoses les experiències de formació en els propis centres escolars en relació a temes generals però que tenen una incidència molt directa en els processos d'integració d'alumnes amb deficiència visual, com per exemple: educació en valors, educació emocional, educació afectivo-sexual, assertivitat, competència social, resolució de conflictes, autoconcepte i autoestima, treball cooperatiu, etc.

3) Un punt clau: La coordinació dels serveis educatius

És bàsic establir una bona coordinació entre tots els professionals implicats i realitzar un treball en col·laboració. Les mares i els pares han de participar activament en aquest procés continu d'intercanvi d'informació.

El/la professor/a tutor/a és la figura de referència que dona coherència a les diverses coordinacions que s'hauran de realitzar entre tots els professionals (interns i externs). A l'hora d'establir el tipus

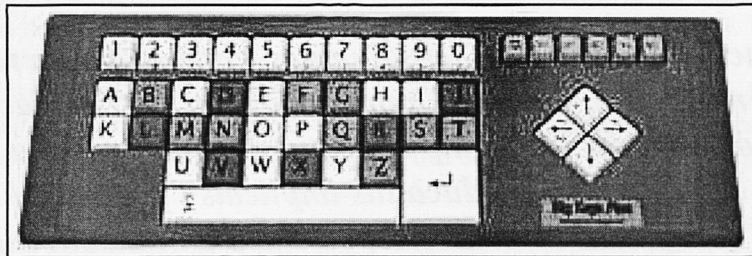
de suport que rebran els/les alumnes amb discapacitat visual s'hauran de tenir en compte diversos factors: necessitats de l'alumne/a (estimulació/rehabilitació visual, introducció del codi Braille, tècniques d'estudi, habilitats socials, activitats de la vida diària, mobilitat, tiflotecnologia, utilització d'ajudes òptiques, etc.), temps més adequat dins el propi horari del grup, espai determinat en cas que el suport es faci fora de l'aula, i les coordinacions entre diferents professionals. Per a nosaltres la diversitat a l'escola és un aspecte enriquidor que ens porta a l'acceptació i la valoració de les diferències individuals i al desenvolupament d'un sentit d'identitat en tots i cada un dels i de les alumnes.

Entenem que la integració dels/de les alumnes amb necessitats educatives especials derivades de la discapacitat visual és responsabilitat de tots els agents implicats en la Comunitat Educativa. Les

decisiones a prendre per donar la resposta educativa més adient han de començar en els projectes educatius dels centres i anar-se concretant fins arribar a l'adaptació

individualitzada de cada cas.

Per acabar voldríem destacar la gran tasca realitzada per tots aquells professionals que han tengut o tenen alumnes amb discapacitat visual a les seves aules, ja que ells són els veritables artífexs del procés d'inclusió. Sabem que en un principi es tracta d'un repte, que crea una certa inseguretat com qualsevol situació nova i que a poc a poc es va convertint en un incentiu per reflexionar sobre què feim i com ho feim.

Referències

- Bueno Martín, M.; Toro Bueno, S. (Coors.) (1994). *Deficiència Visual. Aspectos psicoevolutivos y educativos*. Málaga: Aljibe.
- Bueno Martín, M. i altres (1999). *Niños y niñas con baja visión. Recomendaciones para la familia y la escuela*. Málaga: Aljibe.
- Bueno Martín, M. i altres (2000). *Niños y niñas con ceguera. Recomendaciones para la familia y la escuela*. Málaga: Aljibe.